

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ РАУФА АБЛЯЗОВА

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СПРАВИ

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Кримінальне право»

на тему:

**«КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ
ВИРОБНИЦТВА»**

Студентка-виконавиця:

Овсій Анастасія Максимівна,
група ЮР-21

_____ (особистий
підпис)

Керівник курсової роботи:

Ландіна Анна Валентинівна

_____ (особистий
підпис)

Курсова робота захищена з
оцінкою

Протокол захисту курсових робіт
№ _____ від _____ 20____ р.

**Черкаси
2024**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ, СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ТА ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА.....	5
1.1 Поняття кримінального права.....	5
1.2 Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері безпеки виробництва.....	11
1.3 Історичне становлення безпеки виробництва.....	14
РОЗДІЛ 2 ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	17
2.1 Об'єкт кримінальних правопорушень у сфері безпеки виробництва.....	17
2.2 Суб'єкт кримінальних правопорушень у сфері безпеки виробництва.....	20
РОЗДІЛ 3 ПОКАРАННЯ ТА РОЗМЕЖУВАННЯ.....	23
3.1 Покарання за кримінальні правопорушення у сфері безпеки виробництва.....	23
3.2 Розмежування кримінальних правопорушень у сфері безпеки виробництва.....	26
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

Забезпечення безпеки на виробництві є однією з ключових складових сучасної системи охорони праці та правопорядку в Україні. В умовах індустріалізації, впровадження новітніх технологій і зростання масштабів виробничої діяльності питання дотримання правил безпеки стає особливо актуальним. Будь-яке порушення цих правил може призводити до тяжких наслідків, таких як травмування чи загибель працівників, значні матеріальні збитки, а також створення загроз для навколишнього середовища та громадської безпеки.

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за порушення вимог охорони праці та інших правил безпеки на виробництві. Розділ X ККУ, присвячений кримінальним правопорушенням проти безпеки виробництва, охоплює такі злочини, як порушення вимог охорони праці (ст. 271), порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах (ст. 272), роботи з підвищеною небезпекою (ст. 273), правил ядерної або радіаційної безпеки (ст. 274), а також правил безпечного використання промислової продукції чи споруд (ст. 275). Кожна з цих статей регулює специфічні аспекти безпеки виробництва, визначаючи відповідальність за різні види порушень.

Особливістю кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва є їхній подвійний характер: вони порушують як права та свободи конкретних осіб (здоров'я і життя працівників), так і інтереси суспільства в цілому (збереження матеріальних цінностей, екологічна безпека, громадський порядок). Водночас, аналіз даних правопорушень потребує врахування

різноманітних факторів, зокрема технічного, юридичного та соціального характеру.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення правового регулювання в цій сфері, ефективного запобігання порушенням, а також захисту прав і свобод працівників. На тлі підвищення уваги до охорони праці та впровадження європейських стандартів безпеки в Україні, особливої важливості набуває аналіз кримінально-правових аспектів таких порушень, визначення основних проблем правозастосування та розробка рекомендацій для їх вирішення.

Мета курсової роботи є дослідження кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва, їхнього складу, особливостей кваліфікації та правозастосовчої практики. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- визначення правового регулювання безпеки на виробництві;
- аналіз складу злочинів, передбачених статтями 271–275 ККУ;

Об'єкт дослідження. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва, передбачені Кримінальним кодексом України.

Предмет дослідження виступає нормативно-правове регулювання, судова практика та доктринальні положення щодо цих правопорушень.

Таким чином, дослідження питань, пов'язаних із кримінальною відповідальністю за порушення безпеки на виробництві, є важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Виконання цієї роботи дозволить не лише поглибити знання в зазначеній сфері, а й внести пропозиції щодо підвищення ефективності правозастосування.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ, СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ТА ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

1.1 Поняття кримінального права

З багатовікової історії людства можна зазначити, що злочинність є постійною складовою життя та розвитку людства. На превеликий жаль в останніх століттях, за статистикою, в більшості країнах світу зростають злочини, котрі мають як легкий так і тяжкий склад його вчинення.

Більшість таких злочинів спостерігаються й на території України. Це вчиняється з таких об'єктивних і суб'єктивних причин, одна з яких є складний перехідний етап розвитку держави та ще багато інших.

В умовах сьогодення ця проблема зайняла загальнодержавний та міжнародний рівні, що є важливе значення для суспільства.

Поняття « кримінальне право» в сучасній науці використовується в трьох значеннях:

1) як галузь законодавства (одна з галузей) — кримінальне законодавство. Звідси кримінальним правом іменують закони, тобто нормативні акти, що містять положення даної галузі права;

2) як наука кримінального права, тобто теорія кримінального права;

3) як навчальна дисципліна.[1; с.10]

Кримінальне право — це самостійна, відокремлена від інших галузей права. У той же час вона включає в себе як ознаки, притаманні всім галузям права, так і суто свої, специфічні, властиві тільки цій галузі права, ознаки.

Основним джерелом кримінального права є Кримінальний кодекс України (ККУ).

Об'єктом кримінального права безпосередньо є суспільні відносини, корті регулюються та охороняються ним. Під поняттям суспільні відносини базується: життя, здоров'я та безпека людини; права та свободи громадян; громадська безпека та спокій; власність; екологічна безпека та інші суспільні цінності.

Під метою кримінального права базується забезпечення правопорядку, захисту основних прав людини та суспільних інтересів шляхом запобігання злочинам і покарання за їх вчинення. Завдання - чітке визначення злочинів і покарань, формування правової культури в суспільстві.

Кримінальне право має основні основоположні засади, тобто принципи. Вони впливають зі змісту правових норм, котрі є закріпленими у кримінальному законодавстві.

Серед них – принципи гуманізму, законності, пропорційності, індивідуалізації та диференціації кримінальної відповідальності. Автор статті вказує, що основна ідея існування принципів кримінального права в їх комплексній та збалансованій реалізації щодо суб'єктів кримінально-правових відносин. Ця вимога поширюється на рівень правотворчості і правозастосування, як в мирний, так і у воєнний час. [2;с.36]

Принцип гуманізму в кримінальному праві .

В загальному розумінні він передбачає ставлення до людини як до найвищої цінності, повагу до гідності кожної особи, її права на життя, вільний розвиток, реалізацію своїх здібностей і прагнення до щастя. Гуманізм в політиці виявляється в формах її організації, цілях та змісті, а також в засобах діяльності. В контексті кримінальної та кримінально-правової політики постає питання про те, яким чином гуманізм реалізується в кримінально-правовій сфері [3;с.294]

Зазвичай принцип гуманізму поширюється на осіб, котрі вчинили злочин.

Тим часом неодноразово зверталася увага на те, що гуманним кримінальний закон повинен бути, перш за все, по відношенню до законослухняних осіб, а потім вже і по відношенню до злочинців. Таким чином, про гуманізм в кримінальному праві слід говорити в двох аспектах: по-перше, у відношенні всіх фізичних осіб, які знаходяться на території дії кримінального закону, і, по-друге, у відношенні тих з них, які вчинили злочин.

Ще одним із принципів кримінального права є принцип законності.

Під цим принципом розуміється суворе дотримання та виконання всіма суб'єктами правовідносин правових норм, верховенство закону щодо інших нормативно-правових актів.

Загальна декларація з прав людини у ч. 2 ст. 11 встановлює, що ніхто не може бути засуджений за злочин на підставі вчинення будь-якого діяння або за бездіяльність, які під час їх вчинення не становили злочину за національними законами або за міжнародним правом. Не може також накладатись покарання тяжче від того, яке могло бути застосоване на час вчинення злочину [4]. Стаття 7 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) передбачає, що нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало 185 застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення. Ця стаття не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями. [5]

Передумовою принципу законності в кримінальному праві є положення, що людина повинна мати можливість з успішністю передбачатися, яка її поведінка є кримінально-каранною, а яка – ні [6,с.26]. Із цим також пов'язують такі вимоги до кримінального закону як передбачуваність застосування, а

також чіткість і зрозумілість його положень. Видається, що ці вимоги не знайшли свого текстуального закріплення, ні в Основному Законі, ні в КК України, за винятком вимоги, що закон України про кримінальну відповідальність повинен відповідати міжнародним договорам, ратифікованим Україною (ч. 5 ст. 3 КК України). В той же час, така вимога є однією із визначальних як для правотворчих органів, так і правозастосовних[7;]

Принцип пропорційності - загальноправовий принцип, спрямований на забезпечення у правовому регулюванні розумного балансу приватних і публічних інтересів, відповідно до якого цілі обмежень прав мають бути істотними, а засоби їх досягнення обґрунтованими і найменш обтяжливими для осіб, чії права обмежуються.[8]

Головною метою принципу пропорційності є захист обсягу та змісту фундаментальних прав і свобод особи від свавільного впливу з боку публічних органів, а саме від їх надмірного впливу (у тому числі дискреційного характеру), необґрунтованої дискримінації, неналежного виконання ними своїх обов'язків щодо захисту цих прав і свобод. Водночас принцип пропорційності має сприяти балансуванню публічних і приватних інтересів, що є найбажанішим результатом його використання.

В українському праві принцип пропорційності відображено в положеннях ст.34 (право на свободу думки і слова), ст. 35 (право на свободу світогляду і віросповідання), ст.39 (право збиратися мирно, проводити збори, мітинги) Конституції України, згідно з якими права та свободи людини і громадянина можуть бути обмежені законом тільки тією мірою, якою це необхідно в таких конституційно значимих цілях, як захист основ конституційного устрою (національної безпеки та громадянського порядку), моральності, захисту прав і свобод інших людей.[8]

Принцип пропорційності у національному праві є необхідною складовою принципу верховенства права, без дотримання якої останній не

може у повній мірі виконати одну з своїх найважливіших історичних та сучасних функцій – захист та збереження прав та свобод людини. Принцип пропорційності, включаючи балансування інтересів, є єдиним механізмом з верховенством права у питаннях захисту прав та свобод людини від держави та забезпечення справедливості правового регулювання.[8]

Відтак сутність принципу пропорційності полягає в наступних положеннях:

1. Принцип пропорційності регулює питання обмеження прав і свобод людини і громадянина;
2. Обмеження прав можливе лише законом;
3. Закон, яким запроваджуються певні обмеження, повинен давати змогу визначити мету їх встановлення;
4. Обмеження прав можливе лише за необхідності досягнення конституційно значимих цілей;
5. Мета встановлення певних правових обмежень повинна бути легітимною й істотною;
6. Міра обмеження прав як засіб досягнення мети повинна відповідати цій меті і не повинна бути надмірною.[8]

Індивідуалізація покарання як принцип його призначення проявляється в нормах закону про кримінальну відповідальність. Вона полягає в обов'язковому урахуванні при призначенні покарання індивідуальних особливостей особи засудженого. Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 65 ККУ при призначенні покарання суд враховує ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання. Основні вимоги принципу індивідуалізації полягають у тому, щоб до особи, виходячи з конкретних обставин справи призначалося покарання, необхідне і достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів (ч. 2 ст. 65 ККУ), тобто для досягнення поставлених перед покаранням цілей.[9;с.120]

Цей принцип має судову та законодавчу індивідуалізацію.

Законодавець, встановлюючи норми, що регулюють застосування покарань, враховує всю різноманітність життєвих ситуацій, які можуть виникнути на практиці, і вже в самому законі намагається хоча б у загальній формі сформулювати відправні положення, які індивідуалізували б призначення покарання.[9;с.121]

Судова індивідуалізація означає застосування покарання до конкретної особи з урахуванням ступеня тяжкості конкретного злочину, особи засудженого, обставин, які пом'якшують і обтяжують покарання, встановлених у справі.[9;с.121]

І останній з принципів є принципом диференційованості.

Цей принцип несе в своєму понятті поділ цілого на елементи котрі мають спільні та відмінні ознаки, або ж відмінні частини. Вони відрізняються якісною характеристикою. Під поняттям “якісна” розуміється внутрішня ознака предмета. Відштовхуючись від цього можемо зробити висновок, що “якісно відмінні частини” – це частини цілого котре відрізняється внутрішніми ознаками, котрі розкривають її властивості, за якими можна відрізнити її від інших, на перший погляд, подібних частин.

Якщо брати це поняття з огляду кримінальної відповідальності, отримуємо наступне:

Як видається, остання із запропонованих дефініція кримінальної відповідальності є найбільш вдалою, адже виражає наявність обов'язкового елементу кримінальної відповідальності – осуду особи від імені держави, що відображається в обвинувальному вирокі суду, і факультативного – застосування до особи заходів кримінально-правового впливу. Однак, видається, що такий термін слід використовувати із обережністю, адже у цьому випадку необхідно з'ясувати, що саме слід розуміти під «заходами кримінально-правового впливу». У такому разі видається доцільнішим використовувати термін «обмеження прав і свобод», адже навіть покарання не можна визнавати обов'язковою ознакою кримінальної відповідальності, бо

серед форм її реалізації є засудження особи без призначення покарання. У такому разі диференціація кримінальної відповідальності означатиме диференціацію таких обмежень прав і свобод винної особи, а диференціація покарання – відповідно визначення у кримінальному законі видів і строків (розмірів) покарань.[10;с.258]

Розглянувши поняття «кримінальне право» як галузь законодавства, можна зазначити, що це є сукупністю загальнообов'язкових законодавчо встановлених і забезпечуваних державою правових норм, котрі забезпечують порядок в суспільстві та визначають діяння котрі підлягають кваліфікації кримінального правопорушення (злочину), встановлюють покарання за його вчинення.

1.2 Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері безпеки виробництва.

Кримінальна відповідальність є ключовим елементом кримінального права, який забезпечує захист суспільства від суспільно небезпечних посягань. Ваша соціальна обумовленість сталася в тому, що вона виникає як реакція держави на дії, які порушують встановлений правопорядок, завдають шкоди або створюють загрозу суспільним відносинам для основних цінностей суспільства, таких як життя, здоров'я, власність, безпека тощо.

Основним критерієм соціальної обумовленості є те, що кримінальна відповідальність повинна відповідати рівню розвитку суспільних відносин та їх потребам у правовому захисті. Наприклад, у сучасному суспільстві виникають нові виклики, пов'язані з розвитком технологій, економіки, глобалізації, що вимагають перегляду традиційних уявлень про криміналізацію певних діянь.

Соціальна обумовленість криміналізації, по суті, є причинно-наслідковим зв'язком між суспільно небезпечним характером діяння та його криміналізацією.[11:с.335]

Основні аспекти соціальної обумовленості кримінальної відповідальності:

1. Відповідність суспільним потребам.

Кримінальна відповідальність встановлюється за дії, які об'єктивно є небезпечними для суспільства. Наприклад, криміналізація тероризму, кіберзлочинів чи незаконного обігу наркотиків зумовлена потребою захисту суспільства від нових загроз.

2. Пропорційність покарання.

Соціальна обумовленість вимагає, щоб кримінальне покарання було пропорційним тяжкості вчиненого злочину. Це передбачає врахування як ступеня суспільної небезпеки діяння, так і необхідності попередження майбутніх злочинів.

3. Історичний і культурний контекст.

Ставлення до кримінальної відповідальності може змінюватися залежно від суспільно-історичних умов. Наприклад, суспільство з широкими культурними цінностями може по-різному визначати кримінально-правові дії.

4. Профілактичний характер

Метод кримінальної відповідальності є не лише покарання винного, але й запобігання вчиненню нових злочинів через вплив на свідомість суспільства та негативних правопорушників.

Таким чином, соціальна обумовленість кримінальної відповідальності підкреслює її взаємозв'язок із суспільними потребами та розвитком правової культури. Кримінальна відповідальність повинна динамічно адаптуватися до змін у суспільстві, щоб залишитися ефективним інструментом захисту правопорядку та справедливості.

Такий підхід дозволяє обґрунтувати важливість кримінальної відповідальності та її зв'язок із соціальними процесами.

На думку О.І. Гузоватого соціальна обумовленість кримінальної відповідальності – «це репресивно-правове реагування держави на «болюче» для неї та суспільства заподіяння шкоди таким благам як відносини, що забезпечують авторитет держави, порядок здійснення державної служби, цілі і завдання установ та організацій публічного сектора, встановлений (нормативно закріплений) порядок їх функціонування» [12, с. 35-38].

З цього ж приводу Л.М. Прозументов зазначає, що подібна реакція держави охоплюється ознаками необхідної криміналізації суспільно небезпечного діяння, тобто коли держава реагує на суспільну потребу визнання протиправним та кримінально караним певне діяння, що втілюється в новелізації кримінального законодавства. Але для такої новелізації необхідна реальна підстава, яка з точки зору дослідника «означає наявність дійсної суспільної потреби в кримінально-правовій нормі» [13, с. 19-22].

Велике значення для суспільства має безпека виробництва, бо травматизм, професійні захворювання, смертність працівників, матеріальні збитки, негативний вплив на довкілля виникає саме через недбалість до безпеки виробництва.

З огляду на це, держава зобов'язана забезпечувати належний рівень безпеки шляхом регулювання жорсткими правовими нормами.

Причинами виникнення порушень правил безпеки виробництва може бути недбалість окремих осіб (працівників або керівників), а також і структурні проблеми, зокрема:

1. Недостатнє фінансування заходів безпеки;
2. Низька правова культура працівників;
3. Недостатній контроль з боку відповідальних органів;
4. Недосконалість технологій чи обладнання;

Порушення безпеки виробництва ставить під загрозу здоров'я та життя людей, що є основоположними соціальними цінностями. Кримінальна відповідальність у таких випадках є способом захисту суспільства та профілактикою майбутнім порушенням, а не тільки як засіб покарання.

У суспільстві формується запит на притягнення до відповідальності осіб, які нехтують безпекою. Це роз'яснює прагнення зменшення ризиків травматизму та зміцнення довіри до системи правоохоронних органів.

У багатьох країнах існують аналогічні правові норми для регулювання відповідальності за порушення безпеки на виробництві.

Тож соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за порушення безпеки виробництва полягає в необхідності захисту виробництва життєво важливих інтересів суспільства, забезпеченні справедливості та створення умов для запобігання подібним правопорушенням у майбутньому.

1.3 Історичне становлення безпеки виробництва.

Перші згадки про безпеку виробництва, а саме безпеку праці були ще у Стародавньому світі (Єгипет, Месопотамія, Римська імперія). Вже в ці часи

почали створюватись певні правила, спрямовані на захист працівників. Наприклад, у Римській імперії законодавство регулювало умови праці рабів у небезпечних галузях, таких як гірничо-будівна справа.

У Середньовіччі цехові об'єднання контролювали умови праці ремісників, хоча ці правила більше стосувалися якості продукції, аніж захисту робітників.

З появою фабрик у XVIII-XIX століттях різко зросли ризики для здоров'я та життя працівників через відсутність механізмів захисту, перевтоми та використання небезпечного обладнання.

Перші закони щодо безпеки праці з'явилися у Великій Британії (наприклад, Factory Acts 1833 року), які обмежували робочий день для дітей та жінок та впроваджували інспекцію праці.

У Німеччині наприкінці XIX століття були впроваджені системи соціального страхування, включаючи страхування від нещасних випадків на виробництві (ініціатива Бісмарка).

Розвиток безпеки праці в XX столітті відбувався таким чином. Після Першої світової війни після створення Міжнародної організації праці (МОП, 1919 рік) стало значним кроком до встановлення міжнародних стандартів безпеки на виробництвах.

У багатьох країнах світу з'явилися трудові кодекси, які регулювали охорону праці, умови виробництва та відповідальність за їх порушення.

У СРСР охорона праці стала невід'ємною частиною соціалістичної системи. Прийняття нормативних актів, таких як кодекс законів про працю (КзпП), було спрямоване на захист працівників у різних галузях.

Сучасний етап розвитку безпеки виробництва.

З другої половини XX століття особлива увага приділяється автоматизації, впровадженню систем безпеки та зменшенню участі людини у небезпечних процесах.

Розвиток інформаційних технологій дозволив створювати системи моніторингу та управління ризиками на виробництві. У XXI столітті акцент робиться не лише на дотриманні стандартів, а й на формуванні культури безпеки серед працівників.

Історія становлення безпеки виробництва в Україні.

Від часів Російської імперії та СРСР основи охорони праці формувалися у загальному контексті розвитку трудового законодавства.

Після здобуття незалежності Україна перейшла до адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Зокрема, було прийнято Закон України "Про охорону праці" (1992 рік).

Сучасний розвиток охорони праці в Україні пов'язаний із євроінтеграційними процесами, стандартів безпеки та впровадженню сучасних технологій.

Історичне становлення безпеки виробництва свідчить про поступове усвідомлення суспільством важливості захисту життя та здоров'я працівників. Законодавство та практики у цій сфері продовжують еволюціонувати разом із розвитком науки, технологій та суспільних цінностей.

РОЗДІЛ 2

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

2.1 Об'єкт кримінальних правопорушень у сфері безпеки виробництва.

Об'єкт кримінального правопорушення – елемент складу кримінального правопорушення, що поєднує в собі ознаки, які характеризують те, проти чого спрямоване кримінальне правопорушення. До ознак об'єкта кримінального правопорушення як елемента складу кримінального правопорушення належать:

1. об'єкт як ознака складу кримінального правопорушення (об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні);
2. предмет кримінального правопорушення;
3. потерпілий від кримінального правопорушення.

При цьому лише об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні є обов'язковою ознакою цього елемента складу кримінального правопорушення; предмет кримінального правопорушення і потерпілий від кримінального правопорушення є його факультативними ознаками.[14;с.207]

Об'єкт кримінального правопорушення як ознака складу кримінального правопорушення – це те, на що посягає кримінальне правопорушення, чому воно заподіює істотної шкоди або створює загрозу заподіяння істотної шкоди. КК України визначає, що він має своїм завданням «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку

та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства» (ч. 1 ст. 1). Саме на вказані явища і посягають кримінальні правопорушення, заподіюючи їм істотної шкоди або створюючи загрозу її заподіяння.[14;с.207-208]

Суспільні відносини, що є об'єктом кримінального правопорушення, мають об'єктивний характер, тобто існують поза і незалежно від людської свідомості, а тому незалежно і від самого кримінального закону; є первинними як щодо нього, так і щодо самого кримінального правопорушення. Ці суспільні відносини регулюються різними галузями публічного чи приватного, національного чи міжнародного, позитивного чи природного права. Ці відносини є об'єктом кримінально-правової охорони і при вчиненні кримінального правопорушення вони стають об'єктом кримінального правопорушення.[14;с.208-209]

Об'єктом кримінального правопорушення у сфері безпеки виробництва є суспільні відносини, що забезпечують дотримання правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, технічних засобів чи організації трудового процесу. Ці відносини спрямовані на захист життя, здоров'я та майна працівників, а також на забезпечення екологічної безпеки.

Основні аспекти об'єкта кримінального правопорушення:

1. Життя та здоров'я людини:

Головна цінність, яку захищає закон у цій сфері. Недотримання правил безпеки може спричинити загибель або травмування працівників чи інших осіб.

2. Правила безпеки:

Це встановлені законодавством та іншими нормативними актами вимоги щодо виконання робіт, використання обладнання або забезпечення умов праці, які спрямовані на мінімізацію ризиків.

3. Виробниче середовище:

Охоплює об'єкти, технічні засоби, процеси, де дотримання правил є обов'язковим для запобігання небезпеці.

4. Екологічна безпека:

У ряді випадків, порушення правил безпеки на виробництві може становити загрозу для довкілля.

Об'єкт регулюється статтями Кримінального кодексу України розділом Х "Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва".

В цьому розділі 5 статей (ст.271-275), котрі регулюють безпеку виробництва. Ці статті передбачають відповідальність за порушення, яке могло призвести до загибелі людей, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або значних матеріальних збитків.[10;с.127-128]

Розгляд питань, пов'язаних із порушенням безпеки на виробництві, дозволяє забезпечити дотримання трудових прав, попередити аварії та катастрофи, а також притягнути до відповідальності осіб, винних у порушенні норм.

2.2 Суб'єкт кримінальних правопорушень у сфері безпеки виробництва.

Кримінальний кодекс України визначає суб'єкт кримінального правопорушення у ч. 1 ст. 18 – «Суб'єктом кримінального правопорушення є

фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність». [10;ст.18]

Отже, головними ознаками, які характеризують суб'єкт кримінального правопорушення за КК України виступають такі: 1) фізична особа; 2) осудна; 3) вчинила кримінальне правопорушення; 4) у віці, з якого наступає кримінальна відповідальність. Тобто ці чотири ознаки застосовуються для усіх складів кримінальних правопорушень, які визначені Особливою частиною КК України. Але певні науковці виділяють лише три ознаки суб'єкту кримінального правопорушення, які і застосовують для складів кримінальних правопорушень, наприклад Налуцишин В.В. – «суб'єкт кримінального правопорушення характеризується трьома обов'язковими ознаками: а) фізична особа; б) осудна особа; в) особа, що досягла відповідного віку». [15;с.135]

Також у ч. 2 ст. 18 чинного КК України міститься норма щодо спеціального суб'єкта кримінального правопорушення – «фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа» [10; ст.18]

. Аналізуючи спеціальний суб'єкт за КК України розуміємо, що дане поняття застосовується до кримінального правопорушення в якому суб'єктом могла виступати лише особа, яка здійснює певні повноваження. [15; с.135]

Що ж стосується осудності особи, то відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України – «Осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлюва- 272 Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. 2024 ти свої дії (бездіяльність) і керувати ними» [10, ст. 19].

Суб'єкт кримінального правопорушення у сфері безпеки виробництва – це фізична або юридична особа, яка відповідальна за дотримання встановлених законом правил та вимог щодо безпеки праці, виконання робіт з підвищеною небезпекою чи використання технічних засобів.

Основні характеристики суб'єкта:

1. Фізична особа:

- Найчастіше це службова чи посадова особа, яка має обов'язок забезпечувати дотримання правил безпеки (наприклад. Керівник підприємства, інженер із техніки безпеки, бригадир).
- Особа, яка своїми діями чи бездіяльністю порушила правила охорони праці або вимоги безпеки виробництва.
- Має бути осудною та досягти віку, з якого настає кримінальна відповідальність (16 років, а в деяких випадках -14 років, якщо йдеться про тяжкі наслідки).

2. Юридична особа:

- У певних випадках, згідно із законодавством, може нести відповідальність через уповноважених представників. Це може бути компанія, яка ігнорує безпеку праці чи систематично допускає порушення.

3. Спеціальний суб'єкт:

- Це особи, які виконують професійні або службові обов'язки, зокрема працівники, відповідальні за техніку безпеки, або посадові особи, які ухвалюють рішення про експлуатацію небезпечного обладнання.

Вимоги до суб'єкта:

1. Компетенція:

Суб'єкт повинен розуміти свої обов'язки та мати необхідну кваліфікацію або посадові повноваження.

2. Сфера впливу:

Суб'єкт впливає на організацію та виконання робіт з підвищеною небезпекою, а також на забезпечення умов праці.

3. Прямий чи непрямий вплив на наслідки:

Порушення суб'єктом правил безпеки може бути як активним (прямим), так і пасивним (бездіяльність).

Приклади порушень суб'єктом:

1. Невиконання інструкцій з охорони праці.
2. Використання несправного обладнання.
3. Ігнорування необхідності навчання працівників правилам безпеки.
4. Допуск працівників до роботи без належної підготовки чи захисного спорядження.

Отже, суб'єкт кримінального правопорушення у сфері безпеки виробництва відіграє ключову роль у запобіганні виробничим аваріям та травмам. Ефективний контроль за його діями дозволяє зменшити ризики для працівників та оточення.

РОЗДІЛ 3

ПОКАРАННЯ ТА РОЗМЕЖУВАННЯ

3.1 Покарання за кримінальні правопорушення у сфері безпеки виробництва.

Покарання за кримінальне правопорушення має значну роль для суспільного спокою та запобіганню в подальшому вчинення кримінальних правопорушень повторно або іншими особами. Більша частина нормативно правових актів спрямована на запобігання або/та покарання за вже вчинені кримінальні правопорушення задля зменшення настання тяжких наслідків для життя та здоров'я людини, екологічних катастроф.

Кримінальний кодекс України має 2 частини – загальну та основну. В основній частині визначені суспільно небезпечні діяння (дія або бездіяльність) та покарання до осіб корті їх вчинили.

В розділі X зазначені суспільно небезпечні діяння та покарання за порушення виробничої безпеки, котрі тягнуть за собою невинправні наслідки для життя, здоров'я та екології.

Виходячи з обсягу настання наслідків, кваліфікується вид та розмір покарань. Також враховуються пом'якшуючі та обтяжуючі обставини, мотив, мета.

Порушення правил безпеки виробництва є серйозним злочином, який може спричинити шкоду життю, здоров'ю, довкіллю та майну.

Покарання за таке діяння в Україні передбачені Кримінальним кодексом України і мають на меті забезпечення справедливості, запобігання подібним порушенням та захист інтересів.

Законодавче регулювання покарань.

Основними статтями, які передбачають відповідальність за порушення безпеки виробництва є:

- Стаття 271 ККУ: “Порушення вимог законодавства про охорону праці”.

Частина 1: Якщо порушення правил охорони праці не спричинило тяжких наслідків:

Покарання: Штраф до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або виправні роботи до 2 років, або обмеження волі на той самий строк.

Частина 2: Якщо порушення призвело до тяжких наслідків (тяжкі тілесні ушкодження чи загибель людини):

Покарання: Позбавлення волі на строк від 2 до 7 років.

- Стаття 272 ККУ: “Порушення правил безпеки під час виконання робіт із підвищеною небезпекою”

Частина 1: Якщо порушення правил безпеки під час виконання робіт із підвищеною небезпечністю не спричинило тяжких наслідків:

Покарання: Штраф до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або виправні роботи до 2 років, або обмеження волі на той самий строк.

Частина 2: якщо порушення призвело до тяжких наслідків:

Покарання: Позбавлення волі на строк від 2 до 8 років.

○ Стаття 273 ККУ: Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або в цехах.

Частина 1: Якщо порушення не спричинило тяжких наслідків:

Покарання: Обмеження волі на строк до 3 років, або позбавлення волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю до 3 років.

Частина 2: Якщо порушення спричинило загибель людини чи інші тяжкі наслідки:

Покарання: Позбавлення волі від 3 до 8 років, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю до 3 років.

○ Стаття 274 ККУ: Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки.

Частина 1: Якщо порушення не спричинило тяжких наслідків:

Покарання: Позбавлення волі до 3 років, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю до 3 років.

Частина 2: Якщо порушення спричинило загибель людини або інші тяжкі наслідки:

Покарання: Позбавлення волі від 3 до 10 років, із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю до 3 років

о Стаття 275: Порухення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд.

Частина 1: Якщо порушення не спричинило тяжких наслідків:

Покарання: Штраф до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або обмеження волі до 3 років, або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю до 3 років.

Частина 2: Якщо порушення призвело до загибелі людини чи інші тяжкі наслідки:

Покарання: Позбавлення волі від 3 до 8 років, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю до 3 років.

Підводячи підсумки, можна зазначити, що:

1. Штрафи є найменш суворою формою покарання і застосовуються у випадках без тяжких наслідків.
2. Позбавлення волі є основним видом покарання за порушення, які призвели до загибелі людей чи інших тяжких наслідків.
3. Додаткові санкції: Зазвичай порушники позбавляються права обіймати певні посади чи займатися діяльністю. Пов'язаною із забезпеченням безпеки.[10]

3.2 Розмежування кримінальних правопорушень у сфері безпеки виробництва.

Склади злочинів, що мають спільні, тобто повністю чи частково збіжні за змістом ознаки, можуть співвідноситись як суміжні, або як такі, що передбачені конкуруючими нормами. Відмінність – у правилах кваліфікації. Характер співвідношення між відповідними складами злочинів встановлюється за такими критеріями: характером співвідношення норм, якими передбачені ці складі злочинів; характером співвідношення спільних ознак цих складів злочинів; характером співвідношення ознак, зміст яких не співпадає у складах злочинів, про які йдеться.[16;с. 263-282]

В цій роботі буде розглянуто розмежування ст. 271-275.

Стаття 271 ККУ: Порушення вимог законодавства про охорону праці.

1. Склад злочину: Порушення вимог до охорони праці, що спричинило:

- Шкоду здоров'ю потерпілого;
- Загибель людини;
- Масову загибель людей.

2. Суб'єкт: Особи. Відповідальні за охорону праці (керівник підприємств, начальник цехів тощо)

3. Об'єкт: Права працівників на безпечні умови праці.

Стаття 272 ККУ: Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або цехах.

1. Склад злочину: Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних об'єктах, що призвело до:

- Небезпеки для життя чи здоров'я людей;

- Загибелі чи тяжких наслідків;

2. Суб'єкт: Особи, відповідальні за забезпечення безпеки у вибухонебезпечних умовах.

3. Об'єкт: Безпека праці на вибухонебезпечних підприємствах.

Стаття 273 ККУ: Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.

1. Склад злочину: Порушення правил безпеки під час робіт із підвищеною небезпекою, що призвело до:

- Шкоди здоров'ю;

- Загибелі чи інших тяжких наслідків.

2. Суб'єкт: Особи відповідальні за організацію робіт із підвищеною небезпекою.

3. Об'єкт: Безпека людей під час таких робіт.

Стаття 274 ККУ: Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки.

1. Склад злочину: Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки, що призвело до:

- Небезпека для життя чи здоров'я;

- Радіаційного забруднення чи інших тяжких наслідків.

2. Суб'єкт: особи, що відповідальні за забезпечення радіаційної та ядерної безпеки.

3. Об'єкт: Ядерна та радіаційна безпека.

Стаття 275 ККУ: Порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпеки споруд.

1. Склад злочину: Порушення правил безпеки промислових виробів або споруд, що призвело до:

- Шкоди здоров'ю;
- Загибелі чи інші тяжких наслідків;

2. Суб'єкт: Особи, відповідальні за безпечне використання промислових товарів чи споруд.

3. Об'єкт: Безпека використання промислових товарів і споруд.

Основі відмінності:

1. Об'єкт злочину:

- Ст.271: загальні вимоги охорони праці.
- Ст.272: вибухонебезпечні підприємства чи об'єкти.
- Ст.273: роботи з підвищеною небезпекою.
- Ст.274: ядерна або радіаційна безпека.
- Ст.275: безпека промислових виробів чи споруд.

2. Специфіка діяльності:

- Ст.271: порушення охоплює всі сфери охорони праці.
- Ст.272-275: стосуються специфічних сфер (вибухонебезпечна робота, підвищена небезпека, ядерна небезпека, промислові об'єкти).

3. Суб'єкт:

- Усі статті охоплюють осіб, які зобов'язані забезпечувати безпеку у відповідній сфері.

4. Наслідки:

О Усі статті передбачають відповідальність за завдання шкоди здоров'ю чи життю, але ступінь відповідальності залежить від характеру порушень та його наслідків.

Таким чином, основа різниця між статтями полягає у сфері діяльності, характері порушень і специфіці об'єкта захисту.

ВИСНОВКИ

Забезпечення безпеки виробничої діяльності є важливим елементом суспільного розвитку, що впливає на збереження життя і здоров'я працівників, стабільність економіки та соціального порядку. Аналіз кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва дозволяє оцінити ефективність правового регулювання цієї сфери та визначити ключові проблеми, які потребують вирішення.

У ході проведеного дослідження встановлено, що Розділ X Кримінального кодексу України включає комплекс норм, спрямованих на захист працівників та інших осіб від порушень правил охорони праці, ядерної чи радіаційної безпеки, а також правил безпечного використання промислової продукції. Зокрема, статті 271–275 ККУ охоплюють такі правопорушення:

порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271);

порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або в цехах (ст. 272);

порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 273);

порушення правил ядерної або радіаційної безпеки (ст. 274);

порушення правил безпечного використання промислової продукції або споруд (ст. 275).

Кожна з цих статей регулює специфічний вид суспільно небезпечних дій або бездіяльності, спрямованих на створення загрози для життя та здоров'я працівників чи інших осіб.

Основні результати дослідження:

1. Характеристика об'єктів злочинів:

Об'єктами злочинів проти безпеки виробництва є не лише права працівників на безпечні умови праці, але й суспільні інтереси, пов'язані із забезпеченням техногенної, радіаційної та промислової безпеки.

2. Кримінально-правова відповідальність:

Законодавство передбачає кримінальну відповідальність за вчинення зазначених злочинів у разі настання тяжких наслідків, зокрема заподіяння шкоди здоров'ю, загибелі людей або виникнення масових аварій. Це спрямовано на запобігання недбалості з боку посадових осіб, відповідальних за дотримання норм і стандартів безпеки.

3. Основні проблеми правозастосування:

Серед ключових проблем кваліфікації злочинів проти безпеки виробництва слід виокремити:

недостатню чіткість законодавчих норм, що ускладнює їх застосування;

складнощі у визначенні причинно-наслідкового зв'язку між порушеннями правил безпеки та їх наслідками;

низький рівень фахової підготовки відповідальних осіб щодо дотримання вимог законодавства.

Практичне значення дослідження:

Аналіз складів злочинів проти безпеки виробництва дозволяє не лише краще зрозуміти специфіку цих правопорушень, але й сприяє вдосконаленню системи превентивних заходів. Розробка ефективних правозастосовних механізмів, зокрема в частині кваліфікації таких злочинів, сприятиме підвищенню рівня безпеки праці в Україні.

Підсумок:

Дотримання норм безпеки на виробництві є важливим елементом суспільного розвитку, а порушення цих норм – серйозною загрозою для життя, здоров'я та майнових інтересів. Тому кримінально-правове регулювання даної сфери потребує постійного вдосконалення, яке можливе лише за умови врахування сучасних викликів і загроз. Проведене дослідження підкреслює необхідність посилення державного контролю, профілактичної роботи та вдосконалення нормативної бази для забезпечення високого рівня безпеки на виробництві.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прозументов Л. М. Суспільна небезпечність як основа криміналізації (декриміналізації) діяння, 2009, с.18-24.
2. Тимофєєва Л. Ю., "Принципи кримінального права та їх реалізація в умовах війни", Вісник Асоціації кримінального права України №1/17, 2022, с.36-51
3. Балобанова Д. О., Щодо розуміння принципу гуманізму в кримінально-правовій політиці/ Балобанова Д. О.// Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. серія "Право" 2012. с.293-295
4. Загальна декларація з прав людини
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-015>
5. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-004>
6. Waldron, Jeremy, Vagueness and the Guidance of Action/
October 29, 2010 NYU School of Law, Public Law Research Paper №10-81
URL: <http://ssrn.com/abstract=1699963>
7. Кримінальний кодекс України
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
8. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Принцип пропорційності.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Принцип_пропорційності
9. Корабель М. Г., Інформація і права, №1/101/2014, с.120-122
10. Павлик Л. В., Диференціація кримінальної відповідальності, покарання та виконання покарання: особливості розмежування понять., Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, УДК 343.222 ,с.256-265

11. В. В. Сташиса, Тація В. Я., Кримінальне право України.. Загальна частина, підручник, 4-те видання Х.: «Право», 2010. 10 с.
12. Залеська А. С. Соціальна обумовленість криміналізації порушення права на отримання освіти в Україні / Залеська А. С. // Форум права, 2012, №1 , с. 335 [Електронний ресурс] URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12zasovu.pdf>
13. Гузоватий О. І. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення (Порівняльне дослідження), дис. к. ю.н. Дніпро, ДДУВС, 2016, 273 с.
14. Тацій В. Я. , Об'єкт кримінального правопорушення. Вісник асоціації кримінального права України, № 2 (18), 2022, с.207-210
15. Nalutsushn V. V., the subject of criminal encroachment : the European experience. South Ukrainian law journal., №4, 2022, с.134-142
16. Брич Л. П., Співвідношення суміжних складів злочинів і складів злочинів передбаченими конкуруючими нормами., Вісник Львівського університету. Сер.юрид. Вип.42 2006 с.263-268